

mного puta —, nego i naročito težnja ka jednom radikalnom imanentizmu: biće je samo selektivno vraćanje sebi onoga što postoji, »ono je zakon sveta bez bivstvovanja, bez jedinstvenosti, bez identiteta. Daleko od pretpostavljanja Jednog ili Istog, ono čini jedinu jedinicu umnoženog kao takvog, jedini identitet onoga što se razlikuje (...) ono eliminiše »polu-volje« (...) Svuda se večno vraćanje stara o verodostojnosti: ne identifikovati isto, već autentifikovati volje, maske i uloge, oblike i moći« (6). Ova radikalna kritika modernog doba »kao simulakra« (7) koja ide u paru sa kritikom subjekta (ja kao fikcija) mobilise, svakako, razmišljanje o smrti Boga, smisao istorije i mesto same kritičke instance; ako se nebo raskrči, jaka je težnja da se idoli zamene drugima, čak i onda kada im Niče predviđa »sumraka«: »Koliko je još novih bogova moguće!... Ja sâm, ja u kome religiozni instinkt, što znači tvorac bogova, ponekad hoće da oživi, sa kojom različitosti i raznolikošću se svaki put božansko otkriva u meni« (8). Počev od raskida samitskim vremenom, istorija može da bude shvaćena kao reaktivna dinamika koja se kao takva upinje da potisne celu tu mračnu stranu kojoj ipak duguje svoje skokove — setimo se one moćne ničeanske slike u kojoj je čovek opisan kao spavač koji je, da i ne zna, vezan za tigrova leđa...

Eto zašto Delez traži, kroz jednu »drugačiju logiku«, logiku »događaja«, da radikalizuje onoga što je kod Ničea u opas-

nosti da upadne u nostalgiju ili »proročansko«: »Mi ostali (...) pagani po veri (...) verujemo u Olimp — a ne u »raspetog«... (9). Tu je suština uloga, baš kao što je Niče i predosetio u svojoj poslednjoj svesci: »Ima više dinamita između neba i zemlje nego što su ovi zarumenjeni idioti ikada mogli da pomisle...« (10). Ako se moderno doba želi definisati ne samo kao proces racionalizacije, već i kao dinamika sekularizacije, i ako, sa druge strane, prihvatamo da budemo pažljivi prema svim regresivnim i recisivnim aspektima ove dinamike koja nije isključivo linearna. Delezovo iskušenje se čini poput najvećeg izazova filozofije koja se vraća protiv onoga predstavlja oružjem kritike za koje misli da ga je sama iskovala. Da jednostavno ocrtao ovaj izazov, ne bismo izbegli obmane koje su utopište tradicije, varku erudicije koja je samoj sebi opseni, abuliju ili anomiju postmodernizma; odgovoriti na ovo implicira u isti mah kritiku sekularizacije koja se ne prepušta zavodnju političkom bludu, »nomadizmu misli«, i, istovremeno, razmišljanje o savremenoj kritici koja ne odustaje ni od nostalgije mitskog doba, ni od podmukle težnje za proročanskim: duh je bio najpre kamila, kako Niče kaže u svom *Zaratustri*, zatim je hteo da bude lav da bi na kraju postao razigrano dete; međutim, sama ova poslednja metafora može da krije neku opasnu obmanu...

8 F. Niče, *Posthumni fragmenti*, op. cit. str. 271.
9 Ibidem, str. 240.
10 Ibid., str. 380 (reč je o posthumnim fragmentima pisanim od decembra 1888 do januara 1889).

S francuskog: Milan Banjac

Mark Delone je istraživač na polju filozofije u C. N. R. S. Prevodilac i izdavač Ničeovih »Sabranih dela« (izd. Galimard)

digresija počev od jednog lažnog

portreta

pjer klovski

Ono što Žil Delez (Gilles Deleuze) donosi i dovršava moglo je da se izvede u kontekstu poslednjih generacija samo uz instinktivnu upornost: u obrazovanju uvesti ono što se ne može predavati.

Utoliko pre što je današnja omladina zainteresovana za različite discipline koje nazivlje prosvetucuju, naročito sociologiju i psihopatologiju sa njihovim umirujućim efikasnim metodama čiji je prvi rezultat dovode-nje duha do stanja bliskog konformizmu.

Predavati ono što se ne može predavati: svakako je trebalo da Niče proživi i propati da jedna ovakva namera ne bi ostala isprazna i besmislena. Ali Niče koji će započeti bitku za osvajanje sličnog položaja učinio je to samo pošto je napustio obrazovanje. Delez je bez sumnje takode potpomognut samim svojim naklonostima uz jedan drugi uzoran duh čija istraživanja su istakla oblasti zajedničke njegovim: to je Mišel Fuko (Michel Foucault). Obojici je u svemu zajedničko: ukidanje principa identičnosti.

Dokaze da ovde nije reč o postavki već o činjeničnom stanju — poput geologije koja istražuje mineraloške posledice protekle katalizme — još je moguće predavati.

Što se tiče posledica tog ukidanja principa identičnosti na svim nivoima znanja, i na svim nivoima samog postojanja koje je dotad opisivala filozofija, — i konačno u filozofskom obrazovanju tradicionalno zasnovanom na tom principu, Delez preuzima na sebe tu pustolovinu predavanja onog što je nemoguće predavati.

Otud pitanja: kako filozofija može da se obučava protiv filozofije? Da li je Niče poludeo od toga? Zar nemamo Marksa i Frojda, Lakana (Lacan) i Levi-Strosa (Lévi-Strauss) da izbegnemo ovaj lažni problem?

Dakle, u domenima koje sada dele ekonomija, sociologija i psihijatrija, da pomene-mo ovde samo »humanističke nauke«, ono što je nemoguće predavati ne postoji jer ove discipline predstavljaju toliko različitih pogleda na konkretne podatke počev od kojih danas sam princip realnosti izgleda potpuno obnovljen, njegovo obnavljanje dovršeno: zar nisu svi oni zasnovani na pojmu »infrastruktura«?

Šta je onda to što je nemoguće predavati kad neki nesumnjivo prepreden duh ipak pokušava da ga predaje?

Potreban je koliko hrabar toliko i maštovit genije Žila Deleza da bi napao taj institucionalni položaj nauke po kome ona ne može delovati ako ne poštuje poslednji nivo istraživanja iza kojeg bi i samo znanje ponovo zapalo u haos: ko god savestima jedne generacije prenosi ne toliko novo objašnjenje koliko ponovno stvaranje zakona koji uređuju ljudske i van-ljudske pojave mora uvek da pazi da ne uzdrma i da ne prekine u kontinuitetu društvenih odnosa antropomorfni pojam integriteta ličnosti...

Ako se i prizna da »humanističke« nauke od »Marksa i Frojda« nisu prestale da povlače granice infrastrukture — zar je ipak moguće zamisliti da različite discipline nikad ne smatraju sebe čistim »substrukturama« nepriznatog pod-sloja? Predavač ex-cathedra survao bi se u provalju bez dna.

Celina može da se iskaže kao obnavljanje polimorfnosti osećaja koju je Sad (Sade) opisivao kao monstruoznost: skup perversija. Ali i ontološki: kao niz posebnih događaja sa toliko različitih svetova (Lajbnic) — a iza toga, počev od ničeanskog pojma individualnih nizova koje treba preći (Večni Povratak), kod Deleza se izražava rasprskavanjem principa identiteta u brojne posebnosti — izazivajući igru kombinovanja intezivnih i depresivnih sila — koje je Delez sam definisao kao »nomadske posebnosti« (suprotstavljajući ih nepokretnom subjektu svog identiteta), »pre-individualne posebnosti« grupisane u divergentne ili konvergentne nizove, a čije je funkcije (stvaralački krivi smisao smisla) i modalitete (razlika i ponavljanje) opisao. Drugim rečima, događaje kao uvek neizvestan smisao. Ali ono što nam Delez ovde govori pod plaštom kritike doktrinarnih pojmova vrši operaciju koja iskorenjuje dotad primenjivan tip obrazovanja jer zavisi od jedne sasvim drugačije sfere: od saradnje — sa čim? sa kim?

Smelo je od Deleza što je norme te nauke »lažnog« preneo u sferu »istinitog« i »stvarnog«. A ovde dolazimo do onoga što je nemoguće predavati: jer nije reč ni o tome da se predaje nekakva »estetika« (pogledajte zadirujući esej o *Marselu Prustu* i *znacima*). Pre bi bilo reći o »primenjenoj fiziologiji«. I zaista, to prenošenje nauke »lažnog« u sferu istinitog i stvarnog Delez ponovo izvodi prvom uspostavljenoj humanističkom naukom: psihopatologijom koja ovde trpi određeno preokretanje svojih vlastitih normi.

Predavati ono što je nemoguće predavati znači pre svega priznati da svaki pedagoški i naučni stav kao i svaki pokušaj lečenja (psihijatrija i psihoanaliza) nisu manje strukture patosa nego što su načini umetničkog izražavanja. Umetnost je uvek bila doživljavana kao neugodan pogled na jedan sasvim drugačiji način delovanja ili oblik kontakta sa stvarnošću; a priznati da nauke sa svoje strane stvaraju prividnosti ne bi bilo moguće potvrditi kad se ne bi ispostavilo da je patos u svim oblasti-

ma prvi stvaralac, prvi proizvođač i prvi potrošač.

U ovom odnosu je svaki proizvod dvosmislen — nema nezainteresovanog znanja — istovremeno i pomoćni i simulatorski. Simulatorski u tom smislu da nikad ne postoji moguća koincidencija između »stvarnog« koje se proizvodi simulirajući samo sebe — prividenja patosa — i reprodukcije tog koji simulira — ako to nije reprodukcija njenih stvrdnutih ostataka. Ali to što, zauzvrat, čitava re-produkcija reaguje na tu prvu simulaciju, prividenje fantazmi, pokazuje da se, počev od te re-produkcije, uspostavlja »model« na način ujedno prisvajajući, kazneni i izražajan.

Pomoćni: jak uticaj na pretpostavljeni model »stvarnog« i tumačenje tog uticaja. Svako tumačenje je intencija, ali svaka intencija uvek odgovara intenzitetu. Kao i umetnost i nauke su mašine za primenu intenziteta — prividenja patosa. Samo je fantazmatična sila nečega stvarna, a ne realnost neke stvari: a slika je stvarna samo ako odgovara toj sili. Čitava efikasnost zavisi od tog pravila igre: rezultat se dobija samo na temelju ranije izmišljene realnosti. Što znači da se svaki poduhvat sastoji samo od sredstava prinude.

Zar će se onda nauka u svom čudesnom naporu pokoravati samo prividenjima? Svakako da! ali nije na njoj da to prizna. Zar će njene proračuni i eksperimenti biti samo prividni? Da, ali ona to ne treba da zna! Njena prividenja predstavljaju neophodnu ozbiljnost na koju ih osuđuje njeno pretvaranje.

Proizlazi li iz toga da će se, nasuprot tom neophodnom opčinjavanju nauke, odsad samo filozofija izdavati za naučnu fantastiku? Ako se glasom Žila Deleza ona usudi na sličnu drskost prema samoj sebi, to nesumnjivo nije zato da bi samo sebi osigurala tu privilegiju.

In initio erat simulacrum — to je princip Delezovog programa: Patos-simulator kao jedini tvorac značenja, to jest slika onoga što će biti ili što nikad neće biti činjenica. Zastupnik nikad dovršenog čina, nikad ništa drugo do povratan rezultat simulacije koja je prethodila njenom stvaranju — eho koji odzvanja u beskraj? — Šta je onda sa »ozbiljnošću«, »neophodnošću« — sa težinom koja privlači neku misao ili neki čin? Odgovor bi bio sledeći: od suštinske je važnosti igrati čak i uz opasnost da se podlegne životinjskoj ozbiljnosti — bar uz prednost koje ima životinja. »Nije uspavanost razuma ta koja stvara čudovišta, već pre budna i besana racionalnost«. (Anti-Edip, str. 133)

Sa francuskog: Ana Radovanović